

Module

Ethologie

Hoofdstuk 2.

Natuurlijk gedrag

ONTWIKKEL
CENTRUM

2. Natuurlijk gedrag

Ethologie

Natuurlijk gedrag

2.1 Oriëntatie

- Dieren hebben grote motivatie om hun natuurlijke gedrag te laten zien.
- Het gedrag helpt het dier en de diersoort om te overleven
- Er zijn verschillende soorten natuurlijk gedrag; ieder met eigen doel
- Het is belangrijk dat dieren hun natuurlijke gedrag kunnen laten zien

2.2 Natuurlijke gedragingen

- Functie van gedrag is overleven
- Zowel voor individu, de populatie en de soort
 - Individu vertoont foerageergedrag, vertoont vluchtgedrag bij gevaar of verdedigingsgedrag
 - Populatie vertoont sociaal gedrag en territoriumgedrag
 - Soort vertoont voortplantingsgedrag

2.2 Natuurlijke gedragingen

Dieren hebben zich op verschillende manieren aangepast aan hun leefomgeving:

- Anatomische aanpassingen: aanpassingen aan de leefomgeving door veranderingen in de lichaamsbouw
 - Poolvossen hebben kleine oren; woestijnvossen hebben grote oren
- Gedragmatige aanpassingen: aanpassingen aan de leefomgeving door veranderingen in gedrag

2.2 Natuurlijke gedragingen

Natuurlijke gedragssystemen:

- Sociaal gedrag
- Foerageergedrag
- Vluchtgedrag
- Voortplantingsgedrag
- Comfortgedrag
- Rustgedrag
- Maternaal gedrag

2.2 Natuurlijke gedragingen

Sociaal gedrag:

Het gedrag van soortgenoten naar elkaar.

- Dit kan vriendelijk zijn zoals spelen of vlooien
- Maar ook agressief zoals imponeren en dreigen
- Ook belangrijk voor sociale en lichamelijke ontwikkeling, en het leervermogen

2.2 Natuurlijke gedragingen

Foerageergedrag:

Al het gedrag dat te maken heeft met voedsel vinden.

- Kuddedieren; grote groep; herkauwers
- Roofdieren;
 - Hondachtigen; jagen in groepen, verdelen de buit
 - Katachtigen; jagen alleen (behalve leeuwen)

2.2 Natuurlijke gedragingen

Vluchtgedrag:

Gedrag dat prooidieren beschermt van roofdieren.

Meerdere tactieken:

- Wegrennen naar een veilige schuilplaats
- Gebruik maken van gedrag van soortgenoten die waarschuwen

2.2 Natuurlijke gedragingen

Voortplantingsgedrag:

Alle gedragingen die te maken hebben met de voortplanting.

- Niet alleen paring, maar ook het gedrag vooraf (brons)
- Soortspecifiek voortplantingsgedrag
- Bronsttijd: periode dat dier vruchtbaar is
 - Alleen dan kan een paring succesvol zijn
 - Hoe vaak dat is verschilt per diersoort

2.2 Natuurlijke gedragingen

Comfortgedrag:

Gedrag dat een dier laat zien om zijn welzijn te vergroten.

- Belangrijk dat dieren dit gedrag kunnen vertonen, zodat welzijn vergroot wordt
- Als dierversorger moet je deze mogelijkheid creëren
 - Wassen, uitschudden, rekken, rollen en baden
 - ✓ Kippen die een zandbad nemen
 - ✓ Varkens die kunnen wroeten
 - ✓ Konijnen die kunnen graven

2.2 Natuurlijke gedragingen

Rustgedrag:

Gedragingen die bedoeld zijn om te rusten.

- De leefomstandigheden bepalen hoe en hoeveel dieren rusten
- Intensiteit van het rustgedrag verschilt per diersoort
- Dieren hebben van nature een dag- en nachtritme
 - Sommige dieren houden een winterslaap of een winterrust
 - Sommige dieren rusten meerdere malen per dag, zoals gorilla's
 - Sommige dieren slapen niet echt, maar dommelen staande zoals paarden
 - Walvissen en dolfijnen slapen met één hersenhelft tegelijk, omdat ze bewust moeten ademen.

2.2 Natuurlijke gedragingen

Maternaal gedrag:

Alle gedragingen van een ouderdier tegenover de nakomelingen.

- Verschilt sterk per diersoort
 - Nestvlinders: dier dat direct na de geboorte voor zichzelf moet kunnen zorgen, zoals paarden en cavia's
 - Nestblijvers: dier dat na de geboorte nog de zorg van ouders nodig heeft, omdat het nog niet 'af' is, zoals honden en konijnen
 - ✓ Contact met ouders is erfelijk bepaald
 - ✓ Essentieel voor de ontwikkeling van normaal, natuurlijk gedrag

2.3 Conflictgedrag

Conflictgedrag:

Gedrag dat ontstaat doordat een dier niet kan kiezen uit een aantal mogelijke gedragingen tijdens een conflictsituatie.

- Bijvoorbeeld vluchten of vechten bij dreiging van een roofdier
- Dier komt in conflict met zichzelf

2.3 Conflictgedrag

Drie vormen van conflictgedrag:

1. Overspronggedrag
2. Ambivalent gedrag
3. Omgericht gedrag

2.3 Conflictgedrag

Overspronggedrag:

Dier twijfelt tussen nuttig gedrag A of nuttig gedrag B en toont nutteloos gedrag C.

- Komt voor als je een dier vraagt geschoold gedrag te doen, maar dier wil nog iets anders doen of hij weet niet goed wat je aan hem vraagt
- Voorbeelden bij mensen: krabben aan je nek, aan je haar zitten, wegstaren, nagelbijten

1938

Oversprongbankje

Wat is 'oversprong'?

Ruziënde meeuwen plukken gras, dreigende stekelbaarsmannen happen zand en een aalscholver die hevig schrikt, schudt zijn veren uit of doet alsof hij een bad neemt. In conflictsituaties vertonen dieren dus soms gedrag dat op het eerste gezicht geen enkel verband houdt met dat conflict. Toch wordt het in zo'n situatie regelmatig vertoond en lijkt het zelfs een functie te hebben.

De spanning tussen de meeuwen of stekelbaarzen neemt zienderogen af en de schrik van de aalscholver verdwijnt als sneeuw voor de zon. Dergelijk gedrag wordt 'oversprong' genoemd en zelfs wij mensen vertonen het af en toe.

Hoe vaak krabben wij niet op ons hoofd, als wij woorden met iemand anders hebben? De term 'overspronghandeling' is voor het eerst op deze plaats in Artis gehanteerd. En wel in 1938 door de jonge bioloog Adriaan Kortlandt in zijn, zoals hij dat zelf omschrijft, 'conversatie met Portielje (toen Inspecteur der Levende Have van Artis) op het beroemde bankje'. Toen kort daarop Kortlandt en zijn collega Tinbergen ontdekten dat zij met hetzelfde bezig waren, zijn in 1940 van beider hand en in onderling overleg belangrijke publicaties over het begrip 'oversprong' verschenen.

2.3 Conflictgedrag

Ambivalent gedrag:

Motivatie voor twee gedragingen is even sterk. Gedrag wordt afwisselend (*successief ambivalent gedrag*) of tegelijkertijd (*simultaan ambivalent gedrag*) vertoont.

- Bijvoorbeeld een dier dat op de grens van zijn territorium afwisselend aanvalt en vlucht. Haren staan overeind (imponeergedrag) en lichaam is gedraaid van de indringer af, klaar om weg te vluchten (vluchtgedrag)
- Honden met angstagressie

2.3 Conflictgedrag

Omgericht gedrag:

Gedrag dat normaal is voor de situatie, maar het gedrag richt zich op een ander dier of voorwerp.

- Slaan op de muur of met objecten gooien

2.4 Samenleven

Samenlevingsvormen:

De manier waarop diersoorten met elkaar samenleven.

Probeer altijd de natuurlijke samenlevingsvorm na te bootsen bij gehouden dieren. Dit bevordert welzijn en voorkomt problemen.

- Solitair: dieren leven alleen
- Paarvorming: dieren leven in een paar van een mannetje en een vrouwtje
- Gezinsvorming: mannetje en vrouwtje blijven samen tot de jongen groot zijn
- Monogame gezinsvorming: ouders leven samen met hun nakomelingen

2.4 Samenleven

Samenlevingsvormen (vervolg)

- Harem; één dominant man met meerdere vrouwtjes
- Matriarchale orde; meestal een groep vrouwelijke dieren met nakomelingen. Oudste vrouwtje is vaak dominant.
- Patriarchale orde; groep mannen en vrouwen, waarbij één mannetje de baas is.
- Kolonie; een grote groep soortgenoten leeft samen en is aan een locatie gebonden.

N.B. Bij sommige diersoorten verandert de groepssamenstelling in de paartijd.

2.4 Samenleven

Dieren in groepen hebben hun eigen omgangsnormen. Deze zijn per diersoort verschillend.

- Concurrentie om voedsel, nestplaatsen en/ of geslachtspartners.
- Rangorde (dominantievolgorde) zorgt voor rust in groep.
 - Dominant (bazig)
 - Subordinant (onderdanig)
 - Bij kippen ook wel pikorde genoemd
- Rangorde verandert door komst/vertrek individuen, jongen die volwassen worden, ziekte of ouderdom

Opdracht

Ren je rot!

Er volgen straks een aantal meerkeuze vragen.

Denk jij dat het juiste antwoord A is, dan ga je bij de letter A staan, etc.

Vraag 1

Welk gedrag is NIET noodzakelijk om te overleven als individu, groep of soort:

- a) Sociaal gedrag
- b) Foerageergedrag
- c) Comfortgedrag

Vraag 2

Dieren vertonen verschillende soorten gedragingen. Het doel van alle gedragingen is uiteindelijk overleven. Op welke manieren kun je over *overleven* spreken?

- a) Individu, groep, soort
- b) Dier, diersoort, dierenrijk
- c) Individu, familie, groep

Vraag 3

Als een dier niet weet wat voor gedrag het moet vertonen, raakt het in strijd met zichzelf. Het dier vertoont dan:

- a) Natuurlijk gedrag
- b) Conflictgedrag
- c) Overspronggedrag

Vraag 4

Als je dieren in een onjuiste samenlevingsvorm houdt, kan dit veroorzaken.

- a) Opvoedingsproblemen
- b) Gedragsproblemen
- c) Eetproblemen

Vraag 5

Als je bijvoorbeeld levende dieren bij elkaar brengt in een kleine ruimte kan dat problemen geven.

- a) Solitair
- b) In kudde
- c) In kolonie

Vraag 6

De dieren betreden elkaar territorium en gaan dit verdedigen. Dit gedrag heet:

- a) Vluchtgedrag
- b) Sociaal gedrag
- c) Territorium gedrag

Vraag 7

Dieren die normaal in groepen leven, kunnen hun sociale gedragingen niet uitvoeren als ze worden gehuisvest.

- a) Alleen
- b) In koppels
- c) In groepen

Vraag 8

Dieren hebben zich in de loop van de tijd op verschillende manieren aangepast aan hun leefomgeving. Zo heeft een poolvos kleine oren en een woestijnvos grote oren. Dit noem je:

- a) Gedragmatige aanpassingen
- b) Anatomische aanpassingen
- c) Fysiologische aanpassingen

Vraag 9

Bij welk natuurlijk gedragssysteem hoort de volgende gedraging: besluipen?

- a) Foerageergedrag
- b) Voortplantingsgedrag
- c) Vluchtgedrag

Vraag 10

Bij welk natuurlijk gedragssysteem hoort de volgende gedraging: dreigen?

- a) Sociaal gedrag
- b) Vluchtgedrag
- c) Foerageergedrag

Vraag 11

Bij welk natuurlijk gedragssysteem hoort de volgende gedraging: zonnen?

- a) Rustgedrag
- b) Comfortgedrag
- c) Voortplantingsgedrag

Vraag 12

Bij welk natuurlijk gedragssysteem hoort de volgende gedraging: ontwijken?

- a) Sociaal gedrag
- b) Vluchtgedrag
- c) Foerageergedrag

Vraag 13

Is een eend een nestvlieder of een nestblijver?

- a) Nestvlieder
- b) Nestblijver

Vraag 14

Is een muis een nestvlieder of een nestblijver?

- a) Nestvlieder
- b) Nestblijver

Vraag 15

Ik vond dit:

- a) Leuk
- b) Matig
- c) Verschrikkelijk